

Het Foto-interview

Effectief middel om zelfsturing van leerlingen te vergroten

“Tijdens het Foto-interview voelde Bas zich gehoord, maar er veranderde nog iets anders. Ik zag zijn stralende ogen en zag een autonoom kind dat bevlogen werd over iets dat hij zelf wil bereiken.”

(Citaat van een leerkracht die deelnam aan het onderzoek naar de effecten van het Foto-interview op de motivatie van leerlingen.)

Met de komst van passend onderwijs (M-decreet in België) en de onderwijsvernieuwingen in de 21ste eeuw wordt er veel gesproken over het belang van eigenaarschap van leerlingen bij hun leerproces en het stimuleren tot zelfsturing en zelfregulatie. Voor leerkrachten is het een zoektocht om leerlingen daarbij te begeleiden, met name bij leerlingen met specifieke

onderwijsbehoeften. Deze leerlingen nemen vaak een afwachtende, of zelfs vermijdende leerhouding aan. Of ze komen alleen tot handelen omdat het moet van de leerkracht of hun ouders. Je zou kunnen spreken van ‘moetivatie’ in plaats van motivatie (Vansteenkiste, Sierens, Soenens & Lens, 2007).

Zelfsturing door eigen doelen?

Wanneer leerlingen zich bewust worden van wat zij zelf belangrijk vinden en daarbij zelf doelen kunnen stellen, blijkt dit een positief effect te hebben op hun leermotivatie, een belangrijke voorwaarde om tot leren te komen. Uit onderzoek onder leerkrachten blijkt dat leerkrachten terughoudend zijn om leerlingen eigen doelen te laten stellen, omdat zij bang zijn dat de onderwijsdoelen dan niet gehaald worden. Leerlingen blijken hun leerkrachten echter te kunnen verrassen met de verantwoordelijkheid die zij nemen voor hun eigen leren. Leerlingen hebben hierbij stimulans nodig en aanmoediging om hun mening te geven en hun gedachten te verwoorden.

Het Foto-interview is ontwikkeld door Onderwijscentrum Leijpark (voorheen Mytyschool Tilburg). Het is een instrument om leerlingen eigen verbeterwensen te laten verwoorden door middel van een serie van ongeveer 120 foto's. De serie foto's bestaat uit beelden van zowel praktische vaardigheden (thuis en op school) als leervaardigheden. Foto's brengen hen dicht bij hun eigen beleving en de betekenis ervan in hun eigen context. De drie belangrijkste verbeterwensen worden vervolgens met behulp van oplossingsgerichte vraagkaarten vertaald naar eigen doelen.

Zowel in het onderwijs als in de zorg blijkt dat het instrument niet alleen leerlingen ondersteunt in het kiezen van eigen doelen, maar tevens een positief effect heeft op hun motivatie en zelfsturing. In mijn onderzoek tijdens mijn masteropleiding (Special Educational Needs, Fontys-OSO) heb ik dit effect onderzocht. De resultaten zal ik in dit artikel beschrijven.

Hoe werkt het Foto-interview?

Het Foto-interview wordt afgenomen in twee sessies van ongeveer een halfuur. In de eerste sessie wordt de leerling gevraagd om met behulp van de JA- en NEE-kaart een keuze te maken uit de foto's. De JA-stapel bevat verbeterwensen. De NEE-stapel bevat foto's van wat de leerling al kan of wat hij minder belangrijk vindt om te leren. Zo ontstaan er twee stapels.

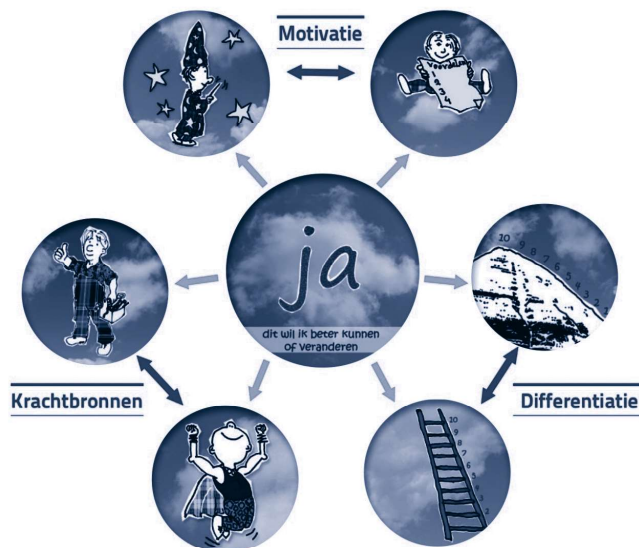
Vervolgens kiest de leerling de drie belangrijkste wensen uit de JA-stapel en plaatst die in volgorde van belangrijkheid.

In de tweede sessie wordt met de oplossingsgerichte vraagkaarten doorgevraagd naar de achterliggende wens en motieven per gekozen foto. Ten slotte kiest de leerling één doel uit waarmee hij wil starten.

De *toverkaart* helpt de leerling de verbeterwens concreet te maken; hoe ziet het eruit als je dit geleerd hebt of als het verbeterd is?

De *voordeelkaart* helpt de leerling zich bewust te worden van de waarde van de verbeterwens; wat levert het je op, wat is er fijn aan als je dit bereikt hebt?

Leerlingen moeten erop vertrouwen dat ze kunnen groeien

Met de *schaalvragen* wordt er stilgestaan bij de huidige situatie, om een inschatting te maken van het competentiegevoel; hoe goed lukt het je nu? Dit maakt het startpunt duidelijk, maar ook de richting en de inhoud waaraan de leerling wil gaan werken. Dit is belangrijk voor het inschatten van de haalbaarheid en het vertrouwen dat het kan gaan lukken.

Met de *trotskaart* worden de krachtbronnen geïnventariseerd. Het is een middel om de leerling zich bewust te laten worden van waar hij al goed in is, maar ook waar hij trots op is en wat er al bereikt is.

Met de *gereedschapskaart* wordt de leerling gevraagd naar hulpbronnen; welk 'gereedschap' kan van pas komen bij het leren en oefenen? Dit kunnen helpers of supporters zijn, maar ook hulpmiddelen of trucjes. Met deze kaart wordt ook gesproken over het ontwikkelen van veerkracht: wat of wie kan je helpen bij tegenslagen? Elk leerproces kent immers ups en downs. De mindset dat je kunt leren van tegenslag en valkuilen wordt hiermee bevorderd.

Van moetivatatie naar motivatie?

Motivatatie, wat is daar voor nodig?

Uit onderzoek naar motivatie en zelfsturing (de zelf-determinatietheorie) is gebleken dat drie basisbehoeften daartoe bepalend zijn; het ervaren van au-

In het onderwijs moet veel waar leerlingen niet altijd de persoonlijke zinvolheid van inzien

tonomie (keuzevrijheid), relatie (verbondenheid) en competentie (capabelheid). In de overlap van de drie componenten ontstaat het zelfdeterminatie 'motive'; het motief of de drijfveer om in beweging te komen. Leerlingen komen in beweging omdat ze de waarde, die het voor hen zelf heeft, inzien (interne drijfveer). Dit wordt autonome motivatie genoemd. Veel leerlingen leren echter voor een beloning (goede beoordeling) of een verwachting van anderen (hun ouders/leerkrachten). Dit wordt een gecontroleerde motivatie genoemd, omdat het wordt bepaald door factoren buiten henzelf, een externe drijfveer. Je zou dit motivatie kunnen noemen.

Om zelfsturing te ontwikkelen is er autonome motivatie nodig. Daarnaast hebben leerlingen een mindset nodig waarin ze geloof en vertrouwen hebben dat ze kunnen groeien, veranderen en omgaan met tegenslag.

Onderzoekresultaten

Uit mijn onderzoek is gebleken dat het Foto-interview een positieve invloed kan hebben op de motivatie en zelfsturing van leerlingen. De drijfveren voor het leerproces werden meer intern ervaren ('omdat ik het zelf zinvol vind') en minder extern ('omdat het moet van anderen'). Leerlingen, maar ook hun ouders en leerkrachten gaven aan dat er meer inzicht in de eigen verbetermogelijkheden ontstond, meer bewustwording van keuzemogelijkheden en meer hoop en vertrouwen om zélf verbetering in gang te kunnen zetten. Met behulp van het Foto-interview konden zij beter verwoorden wat zij nodig hebben bij hun leerproces in de klas. Er was minder sprake van gecontroleerde motivatie ('moetivatatie') en meer van autonome motivatie.

Van moet naar moed

Het Foto-interview blijkt autonome motivatie te kunnen stimuleren. Om dit effect vast te houden is het van belang dat er blijvend aandacht besteed wordt aan de motivationele basisvoorwaarden. In het onderwijs 'moet' er immers veel waar leerlingen niet altijd de persoonlijke zinvolheid van inzien. De oplossingsgerichte vragen van het Foto-interview kunnen helpend zijn om moed te krijgen voor alles wat moet. Dit is van belang om tot autonome motivatie te komen, die leidt tot zelfsturing en zelfregulatie. Het biedt kansen om leerlingen enthousiast en bewust te maken van eigen oplossingen en het vergroot vertrouwen op hun eigen veerkracht als leren niet vanzelf gaat.

Toepassen in de klas?

Er zijn steeds meer scholen die mogelijkheden creëren voor individuele gesprekken tussen leerkracht en leerlingen, waarbij het Foto-interview ingezet kan worden. De vraagkaarten kunnen ook klassikaal ingezet worden, zoals in coöperatieve werkvormen waarbij leerlingen met elkaar nadenken over leerdoelen en manieren om daaraan te werken. De eigen inbreng en keuzes maken het leren passend bij hun

individuele mogelijkheden en vergroten hun leermotivatie.

Annelies de Hoop won in 2015 de Onderzoeksprijs bij Fontys OSO voor haar onderzoek naar de effecten van het Foto-interview. Informatie over het Foto-interview en trainingen: www.ocleijpark.nl en www.datkanX11.nl.

Bronnen

- Hoop, A. de (2015). *Moetivatie of motivatie, een onderzoek naar de effecten van het Foto-interview op de motivatie van leerlingen*. Download op www.hbo-kennisbank.nl
- Ros, A., Castelijns, J., Loon, A.M. van, & Verbeeck, K. (2015). *Gemotiveerd leren en lesgeven*. Bussum: Coutinho.
- Vansteenkiste, M., Sierens, E., Soenens, B., & Lens, W. (2007). Willen, moeten en structuur: het bevorderen van een optimaal leerproces. *Begeleid Zelfstandig Leren*, 37, 1-27.
- Verbeeck, C. (2010). *Op eigen vleugels. Autonomie voor kinderen in het basisonderwijs*. 's-Hertogenbosch: KPC groep.